

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΜΑΘΗΜΑ: «ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ»

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«ΠΡΟΣΗΛΥΤΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΝΤΑΣΚΑΡΗ

A.M:1340200300339

ΔΙΔΑΣΚΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1. Εισαγωγή**
- 2. Θρησκευτική ελευθερία**
 - 2.1 Ορισμός και περιεχόμενο**
 - 2.2 Προστασία και περιορισμοί**
 - 2.3 Θρησκευτική ελευθερία και οικογενειακό δίκαιο**
- 3. Οικογένεια**
 - 3.1 Έννοια και τύποι οικογένειας**
 - 3.2 Οικογενειακές σχέσεις**
- 4. Προσηλυτισμός**
 - 4.1 Ορισμός – περιεχόμενο - θρησκευτικός προσεταιρισμός**
- 5. Προσηλυτισμός στο γάμο**
 - 5.1 Σύναψη του γάμου- Συζυγικές σχέσεις**
 - 5.2 Προσηλυτισμός και έγγαμη συμβίωση**
 - 5.3 Κλωνισμός γάμου λόγω φαινομένων προσηλυτισμού**
- 6. Προσηλυτισμός και γονική μέριμνα**
 - 6.1 Έννοια της γονικής μέριμνας- Επιμέλεια τέκνου**
 - 6.2 Θρησκευτική διαπαιδαγώγηση και γονική μέριμνα**
- 7. Συμπεράσματα**
- 8. Περίληψη**
 - 8.1 Περίληψη στα αγγλικά**
 - 8.2 Λήμματα**
- 9. Παράρτημα**
 - 9.1 Βιβλιογραφία**
 - 9.2 Νομολογία**
 - 9.3 Συντομογραφίες**

1. Εισαγωγή

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να ερευνήσει και να αναλύσει το φαινόμενο του προσηλυτισμού εντός των οικογενειακών σχέσεων.

Αφού γίνει μια προσέγγιση των εννοιών της θρησκευτικής ελευθερίας, της οικογένειας και του προσηλυτισμού, θα δούμε πώς αυτές αναπτύσσονται στο πλαίσιο της συζυγικής σχέσης αλλά και της σχέσεως γονέα και τέκνου.

2. Θρησκευτική ελευθερία

2.1 Ορισμός και περιεχόμενο

Η θρησκευτική ελευθερία είναι ατομικό δικαίωμα που θεμελιώνει αξίωση απέναντι στην κρατική εξουσία να μην επεμβαίνει παρεμποδίζοντας ή επιβάλλοντας είτε τη διαμόρφωση είτε την εκδήλωση σχετικών με τη θρησκεία θετικών ή αρνητικών πεποιθήσεων.

Η θρησκευτική ελευθερία όμως υφίσταται λόγω της θρησκείας, όπου θρησκεία νοείται το σύνολο των δοξασιών αναφερομένων στην υπόσταση του θείου που αποτελεί σύνολο αντιλήψεων και οργανωμένη θεωρία. Εξάλλου, η θρησκεία αποτελεί σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης ατόμων και κοινωνιών, γι' αυτό και σε χαλεπούς καιρούς, η εξασφάλιση του δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας αποτελούσε όχι μόνο ζητούμενο αλλά και σημείο αναφοράς.

Συγγενής προς την έννοια της θρησκευτικής ελευθερίας είναι η ανεξιθρησκεία, η οποία αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά το 313 μ.Χ με το διάταγμα των Μεδιολάνων. Όμως δεν πρέπει να συγχέεται η μία έννοια με την άλλη, αφού ανεξιθρησκεία είναι η «αδιαφορία» που δείχνει το κράτος απέναντι στις θρησκείες που πρεσβεύουν οι πολίτες του, ενώ

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

μέσω της θρησκευτικής ελευθερίας γεννάται η αξίωση των πολιτών απέναντι στο κράτος να μην επεμβαίνει στη διαμόρφωση της θρησκευτικής τους συνείδησης.

Βεβαίως, τίθενται κάποιοι παράμετροι στην άσκηση της. Θα πρέπει λόγω χάρη η θρησκεία να είναι γνωστή και οι τρόποι εκδήλωσης της θρησκευτικής λατρείας να είναι φανεροί.

Δύο συνιστώσες της θρησκευτικής ελευθερίας είναι: α) η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και β) η ελευθερία της λατρείας. Όσον αφορά στην ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης νοείται η ελευθερία τήρησης των κανόνων του εκάστοτε θρησκευτικού δόγματος, το δικαίωμα να είναι κανείς άθρησκος αλλά και το δικαίωμα της κατ' εξακολούθηση μεταβολής των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Από την άλλη, ως ελευθερία της λατρείας ορίζεται το δικαίωμα της ανεμπόδιστης εκδήλωσης της πίστης προς την εκάστοτε θρησκεία, σύμφωνα με την αντίστοιχη τελετουργία, είτε ατομικά ή συλλογικά, είτε ιδιωτικά ή δημόσια.

2.2 Προστασία και περιορισμοί

Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος πέρασε από διάφορα στάδια για να φθάσει στη σημερινή της μορφή. Τα πρώτα ελληνικά Συντάγματα, της Επιδαύρου και του Άστρους, κατοχύρωναν την ανεξιθρησκεία. Χρειάστηκε το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 για να καθιερωθεί και η θρησκευτική ελευθερία στο άρθρο 1. Στο ισχύον Σύνταγμα και συγκεκριμένα στο άρθρο 13 που αφορά στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα ισχύουν τα εξής: «1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις κανενός. 2. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη. 3. Οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην ίδια εποπτεία της Πολιτείας και στις ίδιες υποχρεώσεις απέναντί της, όπως και οι λειτουργοί της επικρατούσας θρησκείας και 4. Κανένας δεν μπορεί, εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων, να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το Κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους». Επίσης, βάσει της διατάξεως της παραγράφου 2 του άρθρου 5 του Σ. απαγορεύεται οποιαδήποτε διάκριση εξαιτίας θρησκευτικών πεποιθήσεων, ενώ στο άρθρο 11 του Σ. κατοχυρώνεται η ελευθερία συναθροίσεων.

Βεβαίως, στην άσκηση του παραπάνω δικαιώματος υφίστανται και κάποιοι περιορισμοί. Έτσι, απαγορεύεται ο προσηλυτισμός, η μη αποδοχή άρνησης συμμόρφωσης στις υποχρεώσεις που πηγάζουν από το νόμο λόγω επίκλησης θρησκευτικών πεποιθήσεων και η απαγόρευση άσκησης της λατρείας με τρόπο που προσβάλλει τα χρηστά ήθη και τη δημόσια τάξη. Ανάλογοι περιορισμοί υπάρχουν και για την καταπολέμηση φαινομένων που συρρικνώνουν το δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας όπως π.χ. διατάξεις για προστασία της ανεμπόδιστης τέλεσης θρησκευτικών λειτουργιών και συναθροίσεων, απαγόρευση αντιποίησης θρησκευτικού λειτουργού και αντισυνταγματικότητα επιβολής θρησκευτικού όρκου.

2.3 Θρησκευτική ελευθερία και οικογενειακό δικαίο

Όπως σε κάθε κοινωνία, έτσι και στην ελληνική, τα ήθη και τα έθιμα του λαού συνέβαλαν σημαντικά στη διαμόρφωση των κανόνων του οικογενειακού δικαίου. Έτσι, παλαιότερα, ήταν έντονη η επίδραση στοιχείων και κανόνων της θρησκείας της ανατολικής ορθόδοξης εκκλησίας. Η αποκλειστικότητα του θρησκευτικού τύπου του γάμου, η καθιέρωση κωλυμάτων γάμου που ίσχυαν κατά το εκκλησιαστικό δίκαιο «Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

ή η αρμοδιότητα του ιερωμένου να επιχειρεί τη συμφιλίωση των 2 συζύγων πριν από κάθε διαζύγιο ήταν μερικές μόνο από τις επιπτώσεις αυτής της επίδρασης.

Με το πέρασμα των χρόνων όμως, σιγά σιγά αυτές οι επιδράσεις έπαψαν να διαδραματίζουν τόσο σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των κανόνων του δικαίου που ρυθμίζει τα της έγγαμης συμβίωσης. Έτσι, θεωρείται ότι το ελληνικό οικογενειακό δίκαιο έχει εναρμονιστεί σε σημαντικό βαθμό με τις υπάρχουσες παγκόσμιες κατευθύνσεις, έχει απομακρυνθεί από τις παραδοσιακές και αναχρονιστικές αντιλήψεις για την οικογένεια.

Σημαντικό βήμα προς την επίτευξη των παραπάνω διαδραματίζει ο ν. 1250/1982, ο οποίος απεγκλωβίζει από σοβαρές γραφειοκρατικές δυσχέρειες από μέρους της Εκκλησίας. Ενώ παλαιότερα η διαδικασία του διαζυγίου ρυθμιζόταν κυρίως από την πλευρά της εκκλησίας, πλέον η διατύπωση της πνευματικής λύσης του γάμου που συνίσταται στο διαζευκτήριο του εκκλησιαστικού αντιπροσώπου, δεν έχει μεν θιγεί ως υπόσταση, όμως η πνευματική αυτή λύση δεν είναι απαραίτητη για το κύρος του διαζυγίου, αφού ανέκαθεν σύμφωνα με το α. 1438, η λύση του γάμου επέρχεται μόνο με αμετάκλητη δικαστική απόφαση και από την άλλη, η πνευματική εκκλησιαστική λύση αφορά αποκλειστικά τους θρησκευτικούς γάμους, δηλαδή μία μόνο κατηγορία γάμων.

3. Οικογένεια

3.1 Έννοια και τύποι οικογένειας

Η οικογένεια είναι η πρωταρχική κοινωνική ομάδα, που ο δεσμός των μελών της συνυφαίνεται με κάποιο βιολογικό γεγονός. Αυτό μπορεί να είναι είτε σεξουαλική σχέση, οπότε νομικά η σχέση εντάσσεται στο

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

γάμο ή στην «ελεύθερη συμβίωση», είτε η τεκνοποιία, οπότε έχουμε να κάνουμε με τις έννοιες της πατρότητας και της μητρότητας που συνιστούν γονική σχέση. Ο θεσμός της οικογένειας τελεί υπό την προστασία του Σ. όπου αναφέρεται ότι «η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους». Από τα παραπάνω, αντιλαμβανόμαστε ότι η σημασία της οικογένειας για την Πολιτεία είναι πρωταρχική, αφού αποτελεί το λεγόμενο «κύτταρο της κοινωνίας».

Η «οικογένεια» μπορεί να διακριθεί σε «ευρεία» ή «πατριαρχική», που συγκεντρώνει περισσότερα έγγαμα ζευγάρια υπό τον κοινό γενάρχη, και την «πυρηνική» ή «συζυγική» - που συναντάται κατά κόρον στη σύγχρονη εποχή- και συγκροτείται από τους συζύγους και τα ανήλικα ή και ενήλικα αλλά άγαμα τέκνα τους.

Ζωτική λειτουργία για την οικογένεια είναι η δημιουργία ενός ιδιωτικού χώρου για την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων, τη διάπλαση της προσωπικότητας των τέκνων αλλά και των γονέων και τέλος, την κοινωνικοποίηση των παιδιών.

Άλλες διακρίσεις της οικογένειας είναι σε **άρτια ή ολοκληρωμένη**, όταν αποτελείται από τον άνδρα, τη γυναίκα και το ή τα παιδιά και σε **μη άρτια**, όταν λείπει κάποιος από τους παραπάνω, και σε **πολυγαμική ή μονογαμική**, ανάλογα με τον αριθμό των συζύγων. Στο ελληνικό οικογενειακό δίκαιο, που ως πρότυπο στις μέρες μας έχει καθιερωθεί ή πυρηνική οικογένεια, γίνεται επίσης αναφορά στην οικογένεια των ισότιμων συζύγων και ακόμη στη μη άρτια, τη θετή και χωρίς γάμο οικογένεια. Λόγω δε της αρχής της μονογαμίας που ανέκαθεν αποτελεί θεμελιώδη αρχή του ελληνικού δικαίου, το δίκαιό μας αναφέρεται στη μονογαμική οικογένεια.

3.2 Οικογενειακές σχέσεις

Οι οικογενειακές σχέσεις διακρίνονται σε **κατά κυριολεξία** και **οιονεί** και είναι αντικείμενο του οικογενειακού δικαίου. Κατά κυριολεξία οικογενειακές σχέσεις είναι οι σχέσεις που συνδέονται με τη δημιουργία, τη λειτουργία ή τη λύση της οικογένειας ως ομάδας προσώπων, τα οποία σχετίζονται μεταξύ τους είτε με το γάμο είτε με τη γέννηση είτε με την υιοθεσία. Οιονεί οικογενειακές σχέσεις είναι αυτές που διαμορφώνονται από το νομοθέτη απλώς κατά το πρότυπο των οικογενειακών σχέσεων και τα μέρη συνήθως, όχι όμως και απαραίτητα, είναι σύζυγοι ή συγγενείς. Παραδείγματα οιονεί οικογενειακών σχέσεων αποτελούν οι σχέσεις από την επιτροπεία ή την αναδοχή ανηλίκου, τη δικαστική συμπάρσταση ή τη δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων.

Βασικά χαρακτηριστικά των οικογενειακών σχέσεων είναι ο κλειστός τους αριθμός, που έχει να κάνει με τον αναγκαστικό χαρακτήρα που προκύπτει από τις διατάξεις του οικογενειακού δικαίου και η διάρκειά τους, αφού για να ανατραπούν ή λυθούν πρέπει να συντρέχουν συγκεκριμένοι λόγοι (π.χ λύση της μνηστείας με την τέλεση του μυστηρίου του γάμου). Βασικός γνώμονας εντός των οικογενειακών σχέσεων είναι η ισονομία των φύλων.

4. Προσηλυτισμός

4.1 Ορισμός – περιεχόμενο- θρησκευτικός προσηλυτισμός

Με τον όρο «προσηλυτισμός» δηλώνονται οι προσπάθειες διείσδυσης, επιρροής και τελικά διαμόρφωσης της θρησκευτικής συνείδησης του ατόμου με «απατηλά και δόλια μέσα», ανεξάρτητα αν
«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

προσδιορίζονται απλώς αποδοκιμαζόμενες πράξεις ή πράξεις που η έντασή της αποδοκίμασias έχει οδηγήσει στην αναγωγή τους σε έγκλημα. Βάσει των παραπάνω είναι σαφές ότι ο προσηλυτισμός υπαγορεύεται από θρησκευτικές και όχι μόνο σκοπιμότητες και επιδιώξεις, ενώ στην προσπάθεια επιβολής τους χρησιμοποιούνται πολλές φορές απατηλά και αθέμιτα μέσα πειθούς και εξαναγκασμού.

Σύμφωνα με το άρθρο 13 του Σ. προστατεύεται από οποιαδήποτε προσηλυτιστική δράση όχι μόνο η επικρατούσα θρησκεία όπως γινόταν σε παλαιότερα Συντάγματα αλλά και όλες οι γνωστές θρησκείες.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στον προσηλυτισμός και το θρησκευτικό προσεταιρισμό. Θρησκευτικός προσεταιρισμός νοείται η προσπάθεια μεταβολής των θρησκευτικών πιστεύω με νόμιμα και θεμιτά μέσα όπως είναι η δημοκρατική συζήτηση και η ελεύθερη ανταλλαγή απόψεων. Η διαδικασία αυτή δε συνιστά φαινόμενο που απαγορεύεται από το ελληνικό Σύνταγμα, αφού εμπίπτει στην έννοια της θρησκευτικής συνείδησης και κατ' αναγωγή της θρησκευτικής ελευθερίας που αναφέρθηκε παραπάνω.

5. Προσηλυτισμός και γάμος

5.1 Σύναψη του γάμου – Συζυγικές σχέσεις

Ο γάμος είναι η διαρκής «βίου κοινωνία» που ισχύει ανάμεσα σε μια γυναίκα και έναν άνδρα, η οποία είναι αναγνωρισμένη από το δίκαιο και έχει ιδρυθεί με σύμβαση. Σύμφωνα με το ισχύον οικογενειακό δίκαιο, ο θρησκευτικός τύπος του γάμου είναι προαιρετικός, κάτι που δε συνέβαινε παλαιότερα και συγκεκριμένα μέχρι το 1982, όταν και ήταν ο μοναδικός υποχρεωτικός συστατικός τύπος γάμου. Μάλιστα, κανείς ορθόδοξος χριστιανός δε μπορούσε να τελέσει πολιτικό γάμο, ακόμα

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

και αν βρισκόταν στο εξωτερικό. Ωστόσο, με το νέο άρθρο 1367 §1 ΑΚ, ισχύει το διαζευκτικό σύστημα επιλογής ανάμεσα στον πολιτικό και θρησκευτικό τύπο του γάμου. Έτσι εισάγονται, αφενός το διαζευκτικό σύστημα, αφετέρου ο πολιτικός τύπος ως επιλογή για την τέλεση γάμου. Με αυτόν τον τρόπο «θεραπεύονται» κάποιες δυσκολίες που υπήρχαν όπως π.χ. η τέλεση γάμου μεταξύ άθεων ή και ατόμων για τα οποία ισχύει κάποιο από τα καταργημένα κωλύματα που εξακολουθεί να προβλέπει το εκκλησιαστικό δίκαιο. Μάλιστα, γίνονται προσπάθειες ώστε να γίνει υποχρεωτική η θέσπιση πολιτικού γάμου, ώστε να μην αναγκάζονται οι πολίτες να γνωστοποιούν τα θρησκευτικά τους πιστεύω.

Και ως προς τη χορήγηση της άδειας του γάμου έχουν συντελεστεί σημαντικές διαφοροποιήσεις. Παλαιότερα ήταν υποχρεωτική η άδεια του οικείου επισκόπου προκειμένου να τελεστεί το μυστήριο, κάτι που σήμερα ισχύει μόνο για όσους τελούν θρησκευτικό γάμο.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 του ν. 1250/1982 καταργήθηκαν τα κωλύματα της διαφοράς της θρησκείας που απαγόρευαν την τέλεση γάμου μεταξύ χριστιανού οποιουδήποτε δόγματος και αλλοθρήσκου. Πλέον το μόνο που χρειάζεται είναι να πρόκειται για «γνωστή» θρησκεία ή δόγμα. Υπ' αυτό το πρίσμα λοιπόν γίνεται δεκτό ότι είναι υποστατός ο γάμος μαρτύρων του Ιεχωβά (χιλιαστών) και ο γάμος παλαιοημερολογιτών, εφόσον γίνεται σύμφωνα με το θρησκευτικό τους δίκαιο. Ενστάσεις υπάρχουν όσον αφορά στο ζήτημα των Χιλιαστών μια και δεν είναι λίγοι εκείνοι που πιστεύουν ότι δεν αποτελούν αναγνωρισμένο δόγμα, αφού η διάδοσή του γίνεται με τη χρήση προσηλυτισμού ενώ δεν υπάρχουν και ευκτήριοι οίκοι.

Τώρα, αν ο γάμος είναι μεικτός σύμφωνα με άρθρο 1371 θα πρέπει να γίνει διπλή ιερολογία. Όμως αν κάτι τέτοιο δε συμβεί δε σημαίνει ότι ο γάμος είναι ανυπόστατος και άκυρος, αφού η μονή ιερολογία δεν περιλαμβάνεται στους λόγους ακυρότητας του γάμου.

Ανυπόστατος θεωρείται ο θρησκευτικός γάμος, αν τηρηθεί τύπος άσχετος και προς τους δύο μελλονυμφους ή όταν η ιερολογία είναι άκυρη, όπως στις περιπτώσεις καθαιρεμένου ή μη χειροτονημένου ιερέα, ή όταν ο λειτουργός προέρχεται από άγνωστο δόγμα ή θρησκεία στην Ελλάδα.

Σημαντικό είναι επίσης ότι έχει επιτραπεί ο γάμος μοναχού ή κληρικού, παρά το γεγονός ότι η Εκκλησία αρνείται την τέλεση θρησκευτικού γάμου σε αυτήν την περίπτωση.

Η σύναψη του γάμου έχει ως συνέπεια τη δημιουργία διαφόρων σχέσεων ανάμεσα στους συζύγους, πολλές από τις οποίες ρυθμίζονται από το δίκαιο και γίνονται έννομες σχέσεις που γεννούν δικαιώματα και υποχρεώσεις. Έτσι, οι συζυγικές σχέσεις διακρίνονται εννοιολογικά σε προσωπικές σχέσεις- που μας αφορούν στην περίπτωση του προσηλυτισμού-, σε περιουσιακές αλλά και σε μεικτές. Η διάκριση αυτή έχει νόημα εξαιτίας του σχετικού διαχωρισμού που εισάγεται στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο αλλά και της ειδικής νομοθεσίας που διέπει τις προσωπικές σχέσεις των συζύγων που ανήκουν σε ορισμένες θρησκευτικές μειονότητες, όπως οι μουσουλμάνοι. Στην τελευταία περίπτωση, σημαντικό ρόλο παίζει το αν οι Έλληνες μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης θεωρείται ότι υπόκεινται ως προς τις οικογενειακές τους σχέσεις στον ελληνικό ΑΚ ή στο μουσουλμανικό νόμο.

5.2 Προσηλυτισμός και έγγαμη συμβίωση

Στις παλαιότερες εποχές, ο άνδρας ήταν «η κεφαλή της οικογένειας», ο έχων το γενικό πρόσταγμα μέσα στο σπίτι και αυτός που αποφάσιζε περί παντός ό,τι αφορά το συζυγικό βίο. Πλέον, όμως οι καιροί έχουν αλλάξει. Το χαρακτηριστικό στοιχείο των σύγχρονων έγγαμων ή μη συμβιώσεων είναι η ιδιωτικότητα, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από την ιδιωτική αυτονομία και την ελευθερία ανάπτυξης του κάθε «Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

συζύγου. Έτσι, ο κάθε σύζυγος διατηρεί το δικαίωμα να εκφράζει τις προσωπικές του κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, ασχέτως αν συμβαδίζουν ή όχι με του άλλου. Παράλληλα, όμως έχει και την υποχρέωση να σέβεται τη διαφορετικότητα του άλλου.

Όσον αφορά συγκεκριμένη τη θρησκευτική ελευθερία εντός της έγγαμης συμβίωσης, θα πρέπει να τονιστεί ότι ο κάθε σύζυγος έχει το δικαίωμα επιλογής ή αλλαγής των θρησκευτικών του πιστεύω και φυσικά έχει το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης της λατρείας του, όπως αυτή εκδηλώνεται π.χ με εκκλησιασμό, προσευχή, ορισμένη περιβολή, ορισμένη διατροφή κ.ά. Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται τόσο από το συνταγματικό νομοθέτη (άρθρο 13 Σ.) όσο και από τον ΑΚ (άρθρο 1387). Η μη εναρμόνιση με τις παραπάνω διατάξεις, σε συνδυασμό με τις προσπάθειες της μιας πλευράς να υπάρξει αλλαγή των θρησκευτικών πεποιθήσεων της άλλης, συνιστούν θρησκευτικό καταναγκασμό και μας οδηγούν αναπόφευκτα σε φαινόμενα προσηλυτισμού.

5.3 Κλονισμός γάμου λόγω φαινομένων προσηλυτισμού

Βάσει των παραπάνω, το φαινόμενο του προσηλυτισμού είναι ένα υπαρκτό σενάριο εντός της έγγαμης συμβίωσης και μάλιστα, πολλές φορές, μπορεί να οδηγήσει σε διατάραξη των συζυγικών σχέσεων, δημιουργώντας λόγο έκδοσης διαζυγίου. Στο σημείο αυτό όμως χρειάζεται μια διευκρίνιση. Η ύπαρξη και η έκφραση διαφορετικών κοινωνικών, πολιτικών ή θρησκευτικών πεποιθήσεων, εφόσον δεν παραβιάζεται η αρχή της ισονομίας, δεν αποτελούν από μόνες τους αιτία κλονισμού της έγγαμης συμβίωσης σύμφωνα με το άρθρο 1439 παρ.1 ΑΚ. Θα πρέπει να συνδυάζονται με συγκεκριμένου τύπου συμπεριφορές και παραλείψεις, ώστε να αποτελούν διαζυγίου. Μια «Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

τέτοια περίπτωση λόγου χάρη, έχουμε όταν η ενασχόληση ενός συζύγου με τη θρησκεία που πρεσβεύει τον απορροφά ολοκληρωτικά, με συνέπεια την αμέλεια από μέρους του της εκπλήρωσης των συζυγικών και γονεϊκών του υποχρεώσεων.

Ακραία φαινόμενα όπως ύβρεις ή ξυλοδαρμοί, αλλά και η προσχώρηση ενός συζύγου σε κάποια θρησκευτική αίρεση και η τυχόν συνεπακόλουθη προσπάθεια προσηλυτισμού των τέκνων, χωρίς τη συγκατάθεση του άλλου συζύγου, είναι δεδομένο ότι αποτελούν ισχυρά τεκμήρια κλονισμού και φυσικά λόγους αιτήσεως διαζυγίου.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι περιπτώσεις διαζυγίων συζύγων που έχουν ασπαστεί μια ιδιαίτερη θρησκεία, όχι ευρέως διαδεδομένη. Εδώ, το δικαστήριο, προκειμένου να κρίνει αν οι συνέπειες του διαζυγίου είναι ιδιαίτερα σκληρές, ώστε να υπερτερεί το συμφέρον για τη διατήρηση του γάμου, χρησιμοποιεί αντικειμενικά και υποκειμενικά κριτήρια. Έτσι, σταθμίζονται οι επιπτώσεις που θα προέλθουν από τη λύση του γάμου και υιοθετούνται λύσεις που προσφέρουν «το μικρότερο κόστος». Π.χ εκτιμάται περισσότερο η τυχόν επιδείνωση μιας εξαιρετικά βαριάς σωματικής ή ψυχικής ασθένειας σε ενδεχόμενη περίπτωση διαζυγίου, παρά ο φόβος μιας κοινωνικής αποδοκιμασίας του εναγομένου από ορισμένο κύκλο προσώπων.

6. Προσηλυτισμός και γονική μέριμνα

6.1 Έννοια της γονικής μέριμνας και επιμέλεια παιδιού

«Γονική μέριμνα είναι η φροντίδα για το ανήλικο τέκνο, την οποία ασκούν οι γονείς από κοινού ως καθήκον αλλά και ως δικαίωμα τους».

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει ότι δικαιούχος του δικαιώματος αυτού είναι τόσο ο γονέας, όσο και το τέκνο που «απαιτεί» απ' αυτόν την εκπλήρωση αυτού του καθήκοντος. Οι διατάξεις του σημερινού δικαίου της γονικής μέριμνας είναι περισσότερο παιδοκεντρικές παρά στο παρελθόν, κάτι που σημαίνει ότι το παιδί ολοένα και περισσότερο αναγνωρίζεται ως αυτοτελές υποκείμενο δικαιωμάτων, τα οποία και του εξασφαλίζει κυρίως η «Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού».

Επιχειρώντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή βλέπουμε ότι ο όρος «γονική μέριμνα» αντικατέστησε τον παλαιότερο όρο «πατρική εξουσία» που κρατούσε την καταγωγή του από το ρωμαϊκό δίκαιο και ασκούσαν μόνο από τον πατέρα (ανδροκρατική ρύθμιση) και αποτελούσε κυριαρχία του πατέρα στο παιδί (αυταρχική ρύθμιση).

Σήμερα λοιπόν, η γονική μέριμνα που συνίσταται στην επιμέλεια, στη διοίκηση της περιουσίας και την εκπροσώπηση του ανηλίκου, πρέπει να θεωρείται περισσότερο «λειτουργήμα» και λιγότερο δικαίωμα ή υποχρέωση. Μέσω δε του άρθρου 1511 ΑΚ, που αποτελεί τη διάταξη-κλειδί του σύγχρονου δικαίου της γονικής μέριμνας γίνεται σαφής τόσο η αρχή της ισότητας των φύλων όσο και η αρχή της προάσπισης του συμφέροντος του παιδιού.

Η γονική μέριμνα λοιπόν είναι δικαίωμα **λειτουργικό**, περιέχει δηλαδή δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις, **απόλυτο**, αφού αντιτάσσεται κατά παντός, **δημοσίας τάξεως**, αφού η ορθή άσκησή του ενδιαφέρει και την πολιτεία, **απαράγραπτο**, δηλαδή δεν αποσυνδέεται από τα πρόσωπα που είναι δικαιούχοι λόγω της τυχόν μακροχρόνιας παράλειψης ασκήσεώς της, **αμεταβίβαστο** και **προσωποπαγές**, αφού συνδέεται με ορισμένο πρόσωπο, που δεν απαλλάσσεται από αυτήν παρά μόνο με δικαστική απόφαση. Μετά δε την τροποποίηση του ν. 1329/83, προκύπτει ότι η γονική μέριμνα είναι και δικαίωμα **μετακυλιόμενο**, αφού σε περίπτωση έλλειψης του ενός γονέα ή νομικής είτε πραγματικής αδυναμίας του, η ευθύνη άσκησής της μεταπίπτει στον άλλο γονέα υποχρεωτικά και σε περίπτωση που οι λόγοι αυτοί

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

συντρέχουν και στο πρόσωπο του απομένοντος γονέα, η άσκηση της γονικής μέριμνας ανατίθεται σε τρίτο ή επίτροπο. Σκοπός δηλαδή του οικογενειακού δικαίου είναι να μη μείνει κατά το δυνατό ποτέ ανενεργό το δικαίωμα της γονικής μέριμνας. Τέλος, η γονική μέριμνα αρχίζει από τη στιγμή της γέννησης του τέκνου και συνεχίζεται μέχρι το παιδί να συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του.

Όπως προαναφέρθηκε όλα περιστρέφονται γύρω από το «συμφέρον του τέκνου». Ωστόσο, ο ακριβής καθορισμός της έννοιας αυτής αποτελεί το δυσχερέστερο αλλά και το πιο ενδιαφέρον πρόβλημα του δικαίου της γονικής μέριμνας. Πάντως, σε περίπτωση που το δικαστήριο αποφασίζει σχετικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή με τον τρόπο άσκησής της, υποχρεούται ανάλογα και με την ωριμότητα του τέκνου να συνεκτιμάται η γνώμη του πριν από κάθε απόφαση σχετική με τη γονική μέριμνα, ο δε δικαστής οφείλει να αιτιολογεί ειδικά τυχόν παράλειψη αυτής της υποχρέωσης. Και είναι κάτι παραπάνω από σαφές ότι η ωριμότητα δεν εξαρτάται ρητά από την ηλικία του.

Τώρα, τα κριτήρια για τη διάγνωση της αόριστης νομικής έννοιας του συμφέροντος του τέκνου τα παρέχει είτε ο ίδιος ο νόμος είτε η επιστήμη. Τέτοια είναι: α) η ακρόαση της γνώμης του τέκνου και η συνεκτίμησή της, β) η ενίσχυση της ανάπτυξης της προσωπικότητάς του, γ) η λήψη υπόψη των ικανοτήτων και προσωπικών του κλίσεων, δ) η ενίσχυση των οικογενειακών δεσμών του τέκνου, ε) οι συμφωνίες των γονέων για την άσκηση της γονικής μέριμνας, στ) η ύπαρξη γονικής ικανότητας στο πρόσωπο των ασκούντων τη γονική μέριμνα, ζ) η σταθερότητα των συνθηκών ανάπτυξης του τέκνου, η) η ανάγκη του τέκνου για στοργή και αφοσίωση και θ) η προτίμηση της ανάθεσης της άσκησης της γονικής μέριμνας σε κατάλληλο φυσικό πρόσωπο παρά σε απρόσωπα ιδρύματα. Στο ίδιο πνεύμα και με ιδιαίτερη σημασία για την ενίσχυση της θρησκευτικής ελευθερίας στις οικογενειακές σχέσεις, δε θεωρούνται ως αναγκαστικά κρίσιμοι παράγοντες για την εξειδίκευση

του συμφέροντος του τέκνου, κριτήρια όπως η θρησκεία, η φυλή, η γλώσσα κ.ά.

Η σημαντικότερη λειτουργία της γονικής μέριμνας είναι η επιμέλεια του παιδιού, δηλαδή η κάθε φροντίδα ή μέτρο σχετικό με την πνευματική, ψυχική αλλά και σωματική ανάπτυξη του παιδιού. Έτσι, η επιμέλεια περιλαμβάνει την ανατροφή, επίβλεψη, μόρφωση, εκπαίδευση και προσδιορισμό του τόπου διαμονής του παιδιού. Σε περίπτωση δε, που η επιμέλεια ανατεθεί για οποιοδήποτε λόγο σε επίτροπο, θα πρέπει κατά κανόνα να μην απομακρύνεται από τις αρχές με τις οποίες πρωτοανατράφηκε το παιδί και ήταν αυτές που του έδωσαν οι γονείς του.

Πρέπει να τονιστεί ότι το δικαίωμα του συνειδησιακού αυτοκαθορισμού που παρέχετε στα παιδιά, θέτει προ των ευθυνών τους, τους γονείς, των οποίων ρόλος είναι διαμεσολαβητικός μια και είναι τα πλησιέστερα προς τα παιδιά πρόσωπα και απολαμβάνουν κατά κανόνα της αγάπης και της εμπιστοσύνης τους. Επομένως, πρέπει να διαφυλάττεται την ανατροφή των παιδιών σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας, δηλαδή χωρίς ούτε κρατικούς ούτε οικογενειακούς ούτε άλλους χειραγωγικούς επηρεασμούς.

6.2 Θρησκευτική διαπαιδαγώγηση και γονική μέριμνα

Σύμφωνα με τα άρθρα του ΑΚ, του Συντάγματος αλλά και με το α. 2 του πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, είναι δικαίωμα των γονέων να καθορίζουν τη θρησκευτική διαπαιδαγώγηση των τέκνων τους. Βεβαίως, το δέον θα ήταν να μπορεί το παιδί να επιλέγει το θρήσκευμα που το εκφράζει. Επειδή όμως στην πράξη δεν υπάρχει πάντα η αντίστοιχη ωριμότητα για τέτοιας σοβαρότητας ζητήματα, η θρησκευτική εκπαίδευση των ανήλικων τέκνων. Έτσι, οι γονείς έχουν το δικαίωμα να εντάξουν το παιδί τους σε κάποια θρησκευτική κοινότητα ή να του

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

εμφυσήσουν την αθεΐα, με την προϋπόθεση ότι οι μεταδιδόμενες θρησκευτικές πεποιθήσεις είναι σε αρμονία με το Σύνταγμα, δεν πρόκειται δηλαδή για μη γνωστή θρησκεία, ή έρχεται σε αντίθεση με τα χρηστά ήθη και τη δημόσια τάξη.

Όσον αφορά στην περίπτωση επιτρεπτής ή αναγκαστικής άσκησης της επιμέλειας από ένα μόνο γονέα, έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες σχετικά με το ποιος από τους δύο θα πρέπει να έχει την θρησκευτική διαπαιδαγώγηση. Η μια άποψη υποστηρίζει ότι το α.1513 ΑΚ αφορά μόνο στα τρέχοντα ζητήματα και ως εκ τούτου τα σοβαρά ζητήματα όπως αυτό της επιλογής του θρησκευόμενου εξακολουθούν να υπάγονται στην αρμοδιότητα και των δύο γονέων. Όμως, επειδή κατά την πρακτική έχουν παρατηρηθεί διάφορες δυσλειτουργίες της παραπάνω άποψης, καλό θα είναι, το θρήσκευμα να επιλέγεται μόνο από το γονέα στον οποίο έχει ανατεθεί και η άσκηση της επιμέλειας.

Στις περιπτώσεις όπου η επιμέλεια ασκείται από έναν γονέα είναι πιθανό να έχουμε φαινόμενα προσηλυτισμού και προσπάθειας αλλαγής θρησκευτικών πεποιθήσεων του παιδιού, από το γονέα με τον οποίο δε διαμένει το τέκνο. Βεβαίως, φαινόμενα προσηλυτισμού υφίστανται και στις περιπτώσεις όπου η επιμέλεια ασκείται και από τους δύο γονείς, από τη στιγμή που ο ένας προσπαθήσει να αλλάξει τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του τέκνου χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του άλλου.

Ιδιαίτερη σημασία για τη σχέση γονέων και τέκνων και την προστασία από τον προσηλυτισμό έχει το άρθρο 1507 ΑΚ, το οποίο προτρέπει σε ορισμένη και μάλιστα αμοιβαία συμπεριφορά. Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο ορίζεται ο αμοιβαίος σεβασμός των αντιλήψεων και των θρησκευτικών πεποιθήσεων γονέων και παιδιών καθώς και η αμοιβαία προστασία τους από ενέργειες που μπορούν να βλάψουν είτε τον εαυτό τους είτε τρίτους.

Σε κάθε περίπτωση, στο πλαίσιο του δικαιώματος αυτοκαθορισμού των τέκνων και ελεύθερης άσκησης της θρησκευτικής τους ελευθερίας, δεν επιτρέπεται στους γονείς να απαγορεύουν αλλαγή ή επιλογή άλλου θρησκευάτος από αυτό που επιθυμούν.

7. Συμπεράσματα

- Από τα παραπάνω, είναι σαφής η σημασία της θρησκείας τόσο για την ανάπτυξη του ατόμου όσο και για τη δομή της κοινωνίας. Εξάλλου, δεν είναι τυχαία η σχέση του τρίπτυχου «θρησκεία- θρησκευτική ελευθερία- προσηλυτισμός». Η ανάγκη του καθενός να πρεσβεύει τη θρησκεία που επιθυμεί οδήγησε τον άνθρωπο να κατακτήσει το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού, δηλαδή τη θρησκευτική του ελευθερία. Και πάλι όμως, η ίδια η φύση του ανθρώπου και η ιδιοτέλειά του, αλλά και πολιτικές και κοινωνικές σκοπιμότητες, οδήγησαν στο φαινόμενο του προσηλυτισμού.
- ο σύγχρονος νομοθέτης έχει ενισχύσει τη θρησκευτική ελευθερία και στις σχέσεις μεταξύ των μελών μιας οικογένειας, όπου υφίσταται απόλυτο το δικαίωμα του αυτοκαθορισμού και της επιλογής θρησκευάτος-δόγματος. Εξαιτίας αυτού μάλιστα, ο προσηλυτισμός συνιστά σημαντικό λόγο διαζυγίου και διακοπής της έγγαμης συμβίωσης.
- Το δικαίωμα αλλά συνάμα και καθήκον της θρησκευτικής διαπαιδαγώγησης των τέκνων ανήκει καθ' ολοκληρία στους γονείς τους. Τυχόν κατάχρηση αυτού του δικαιώματος και συνεπακόλουθη εκμετάλλευση της πνευματικής ωριμότητας των τέκνων, συνιστά καταπάτηση της θεμελιώδους αρχής της θρησκευτικής ελευθερίας, οδηγεί σε φαινόμενα προσηλυτισμού και μπορεί να επισύρει ακόμα και την «Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

αφαίρεση της γονικής μέριμνας, ύστερα από απόφαση του δικαστηρίου, εφόσον κριθεί πώς κάτι τέτοιο είναι προς το συμφέρον του τέκνου.

8. Περίληψη

Για να μπορέσει να μελετήσει κανείς το φαινόμενο του προσηλυτισμού εντός των οικογενειακών σχέσεων θα πρέπει να ερευνηθούν και αναλυθούν επιμέρους ζητήματα όπως αυτά της έννοιας της θρησκευτικής ελευθερίας, του προσηλυτισμού και του οικογενειακού θεσμού. Σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία – όπως αυτή δε έχει ανανεωθεί και εμπλουτιστεί- δεν υφίστανται διακρίσεις με βάση το θρήσκευμα. Αντιθέτως, υπάρχει απόλυτος σεβασμός στο δικαίωμα του αυτοκαθορισμού του θρησκευάτος του κάθε συζύγου και εξαιτίας τούτου, ο προσηλυτισμός θεωρείται λόγος κλονισμού της έγγαμης συμβίωσης. Όσον αφορά δε στη γονική σχέση, η θρησκευτική διαπαιδαγώγηση των τέκνων αποτελεί όχι μόνο δικαίωμα αλλά και καθήκον των γονέων. Ωστόσο, καταχρηστική άσκηση της και πιστοποίηση προσηλυτισμού εις βάρος του συμφέροντος του τέκνου συνιστά λόγο αφαίρεσης της γονικής μέριμνας με δικαστική απόφαση.

8.1 Περίληψη στα αγγλικά

If someone wants to study what is called “conversion within family relations”, they should first look into the “religious freedom”, the “conversion” and the “family institution”. According to law prevalent, there is no religious discrimination that is allowed. On the contrary, there is absolute respect for the husbands's freedom of religious conscience to choose the religion they want. That's why
«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

the conversion constitutes reason of marriage breakdown. As for the parental relations, religious education is not only right but also basic duty of a parent. However, if the parent misuses this right and acts at the expense of the interest of his child, he would be confronted with the judicial loss of parental care.

8.2 Λήμματα

- ❖ Θρησκευτική ελευθερία
 - ❖ Ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης
 - ❖ Προσηλυτισμός
 - ❖ Οικογένεια
 - ❖ Έγγαμη σχέση
 - ❖ Γονική μέριμνα
 - ❖ Θρησκευτική εκπαίδευση
-
- ❖ Religious freedom
 - ❖ Freedom from religious conscience
 - ❖ Conversion
 - ❖ Family
 - ❖ Marriage
 - ❖ Parental care
 - ❖ Religious education

9. Παράρτημα

9.1 Βιβλιογραφία

- Θ. Κ. Παπαχρίστου, Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου, Α. Ν. Σάκκουλας, 1998
«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

- Α. Γ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2008
- Α. Μαρίνος, Θρησκευτική Ελευθερία, Αθήνα, 1972
- Ν. Χλέπας- Π. Δημητρόπουλος, Ζητήματα Θρησκευτικής Ελευθερίας στο χώρο της εκπαίδευσης, Α. Σάκκουλας, 1997
- Βιδάλης: Συνταγματική διάσταση της εξουσίας στο γάμο και στην οικογένεια, εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1996
- Μάνεσης, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ατομικές ελευθερίες, Θεσσαλονίκη, 1982
- Α. Λοβέρδος, Προσηλυτισμός (1986)
- Δημητρόπουλος, Συνταγματική Προστασία Ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία 1981-82
- Σαρμάς Ι., Η νομολογία του ΕΣΔΑ και της Επιτροπής, Αθήνα – Κομοτηνή, Α. Σάκκουλας (1998), Οι ιστορικές αποφάσεις Κοκκινάκη- Μανουσάκη
- Χ. Ανθόπουλος, Νέες διαστάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων, 2001
- Σωτηρέλλης Γ, Θρησκεία και Εκπαίδευση κατά το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση, Σάκκουλας, Αθήνα, 1993
- Ι. Κονιδάρης, Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 2000

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

9.2 Νομολογία

A. Πρωτοδικείο Βέροιας 174/1972

Διαζύγιο: δε συνιστά ισχυρό κλονισμό το γεγονός ότι ένας από τους συζύγους κατέστη μάρτυρας του Ιεχωβά (χιλιαστής). Η θρησκεία και η ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης προστατεύεται από το Σύνταγμα και τις σχετικές συμβάσεις, όπως η άσκηση λατρείας. Ο χιλιασμός αποτελεί φανερή αίρεση της χριστιανικής θρησκείας, οι δε οπαδοί αυτής προστατεύονται. Ο προσηλυτισμός όμως ή η προσπάθεια αυτού κατά του συζύγου ή των ανήλικων τέκνων και η παραμέληση των συζυγικών και μητρικών καθηκόντων στοιχειοθετούν λόγους διαζυγίου εξαιτίας ισχυρού κλονισμού έγγαμης συμβίωσης.

Επειδή η θρησκευτική ελευθερία υπήρξε η πρώτη διεκδικηθείσα από τις ατομικές ελευθερίες, αυτή αναγνωρίζουν και προστατεύουν όλα τα σύγχρονα Συντάγματα των πολιτισμένων κρατών του κόσμου οποιοδήποτε κοινωνικού και πολιτικού συστήματος. Κατά το α.9 της διεθνούς σύμβασης της Ρώμης το Νοέμβριο του 1950 «περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών», που υπογράφηκε και από την Ελλάδα και κυρώθηκε δια του ν. 2329/1953, «παν πρόσωπο δικαιούται εις την ελευθερία σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας. Η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέσει αντικείμενο ετέρων περιορισμών πέρα των προβλεπόμενων από το νόμο και αποτελούντων αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την δημόσια ασφάλεια, την προάσπιση της δημόσιας τάξεως, υγείας και ηθικής ή την προάσπιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων». Για εμάς, η πρώτη κατοχύρωση της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης απαντάται στο σχέδιο του

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

Ρήγα, το ονομαζόμενο «Πολίτευμα ή Σύνταγμα» του Ρήγα. Με το α.3 αυτού ορίζεται ότι «όλοι οι άνθρωποι, Χριστιανοί, Τούρκοι, κατά φυσικόν λόγον είναι ίσοι». Έκτοτε, προστατευτικές της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και ακώλυτης λατρείας κάθε γνωστής στην Ελλάδα θρησκείας, διατάξεις περιελήφθησαν σε όλα τα Συντάγματα. Τώρα αυτή η ελευθερία προστατεύεται από εμάς τόσο ποινικώς με τα α. 175§2, 198, 200 ΠΚ, όσο και συνταγματικά με το α.13 Σ. κατά τις διατάξεις του εν λόγω άρθρου, «η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα της λατρείας αυτής τελούνται ακωλύτως υπό την προστασία του κράτους και των νόμων». Με τις διατάξεις αυτές, αφενός καθιερώνεται η αρχή της ανεξιθρησκείας σύμφωνα με την οποία ο καθένας δικαιούται να πρεσβεύει οποιοδήποτε ή κανένα θρήσκευμα, αφετέρου ιδρύονται δικαιώματα από τα οποία το ένα, αυτό της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης όπως και η συνείδηση εν γένει, είναι κάτι το απολύτως εσωτερικό που αποτελείται από το κατατείνον εις ενότητα σύνολο περιστάσεων, συναισθημάτων, εννοιών, συλλογισμών και ιδεών καθενός σχετικά με τη δημιουργία του κόσμου και της διακυβέρνησης αυτού. Το άλλο, αυτό της ελεύθερης και ακώλυτης άσκησης, ιδιωτικώς ή δημοσίως λατρείας. Το τελευταίο όμως αυτό δικαίωμα ούτε απεριόριστο ούτε ανέλεγκτο είναι. Τελεί υπό τις εξής προϋποθέσεις: α) να πρόκειται για γνωστή θρησκεία β) να μην προσβάλλεται με την άσκησή του η δημόσια τάξη, τα χρηστά ήθη και τα εθνικά σύμβολα γ) δεν ασκείται προσηλυτισμός κατά της επικρατούσας στην Ελλάδα θρησκείας η οποία είναι κατά το α.1§1Σ η της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας, η οποία κατά τα διδασκόμενα από τη θεόπνευστο χριστιανική διδασκαλία, βασίζεται στην πίστη προς μια θεότητα, με τριπλή έκφραση, δηλ. τον Πατέρα, ως ύπατο διευθύνοντα νου, τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα ως συντηρητική και προνοητική των πάντων αρχή. Κατά τη σαφή έννοια του α.1 απαγορεύεται κατά της επικρατούσας θρησκείας κάθε είδους προσηλυτισμός και όχι μόνο ο υπό της ποινικής νομοθεσίας οριζόμενος

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

και κολαζόμενος ως έγκλημα ή ο υπό των αλλόθρησκων και ετερόδοξων ασκούμενος αλλά και ο υπό αιρεσιωτών σχηματικών ή υπό οποιουδήποτε διενεργούμενος.

Προσηλυτισμό δεν αποτελεί η καθαρά πνευματική διδασκαλία αλλά η δια μέσω αθέμιτων ή καταδικαζόμενων από την ηθική έντονη και φορτική προσπάθεια αποσπάσεως οπαδών της επικρατούσας θρησκείας. Τέτοιος προσηλυτισμός δύναται να λάβει χώρα και κατά ανηλίκων, όχι όμως και νηπίων δηλ. έως 10 ετών γιατί αυτά λόγω διανοητικής ανωριμότητας, δεν έχουν σχηματισμένη θρησκευτική συνείδηση. Εκ του ότι όμως κατά των νηπίων δεν ασκείται προσηλυτισμός ουδόλως έπεται ότι αποκλείεται όπως δια της αναλόγου διαπαιδαγωγήσεως και κατηχήσεων τούτων, ιδίως όταν αυτά γίνονται από τους γονείς και τους δασκάλους τους, διαμορφώσουν κάποια θρησκευτική συνείδηση και ακολουθήσουν τη θρησκεία στην οποία από μικρά γαλουχήθηκαν.

Οι χιλιαστές ή οι μάρτυρες του Ιεχωβά, αρνούμενοι τη θεότητα του Κυρίου ημών Χριστού ως και το πρωταρχικό δόγμα των εν Τριάδι Θεού και παραδεχόμενοι ορατήν, ειρηνική και ευδαίμονα βασιλεία Χριστού, όν, ως το πρώτο κτίσμα του Θεού θεωρούν, μετά δε ότι το δόγμα περί αθανασίας της ψυχής και περί αιώνιας κολάσεως είναι δημιούργημα των επισκόπων και θεολόγων αφού πρεσβεύουν ότι ο μισθός της αμαρτίας δεν είναι η κόλαση αλλά ο εκμηδενισμός του αμαρτωλού, ανεξαρτήτως των τοιούτων καταφανώς εσφαλμένων δοξασιών και πλανών τους, αποτελούν κατά τη νομολογία αίρεση της χριστιανικής θρησκείας εφόσον έχει κρυφά δόγματα και λατρεία ως μη αντιβαίνουσα εις την κοινή ηθική και τη δημόσια τάξη, κατοχυρώνεται στα συνταγματικών εγγυήσεων, όπως και κάθε άλλη γνωστή θρησκεία στην Ελλάδα και οι οπαδοί της απολαμβάνουν την αναγνωρισμένη ανεξιθρησκεία εφόσον βέβαια δεν ασκούν προσηλυτισμό.

Στην Αμερική, κατά τις εγκυκλοπαίδειες, οι χιλιαστές διατηρούν περίπου 3000 εκκλησίες. Μάλιστα, η τακτική δικαιοσύνη και το Ανώτατο

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

Ομοσπονδιακό Δικαστήριο των ΗΠΑ ασχολήθηκαν πολλές φορές με το θέμα της νομικής θέσεως από άποψη συνταγματικής προστασίας τούτων και με πολλές δικαστικές αποφάσεις ακυρώθηκαν διαταγές των κρατικών αρχών που αντίκεινταν στην θρησκευτική ελευθερία αυτών. Και ναι μεν, αυτοί προς εκδήλωση των δογμάτων χρησιμοποιούν στην Ελλάδα όχι ευκτήριους οίκους ή άλλους δημόσιους χώρους αλλά ιδιωτικές οικίες για να συναθροίζονται, χωρίς η συνάθροιση αυτή να ανακοινώνεται δημοσίως, ουδόλως συνέπεται ότι η αίρεση αυτών δεν εμπίπτει εις την εκτεθείσα έννοια της «γνωστής θρησκείας». Μάλιστα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η διδασκαλία των δογμάτων τους είναι φανερή και η κυκλοφορία των εντύπων που την περιέχουν είναι ελεύθερη και νόμιμη.

Εξάλλου, κατά την ορθή έννοια των διατάξεων των α.1500,1501 και 1502 ΑΚ ο πατήρ ως ασκών την πατρική εξουσία, έχει δικαίωμα και καθήκον να καθορίσει τη θρησκεία στην οποία το ανήλικο τέκνο του θα κατηχηθεί και αν ακόμα αυτή είναι διαφορετική ή και αντίθετη από εκείνη που πρεσβεύει η σύζυγός του, διότι στην ανατροφή και επιμέλεια την οποία αυτός έχει, περιλαμβάνεται και ο καθορισμός του θρησκευάματος. Όσον αφορά στις θρησκευτικές πεποιθήσεις της συζύγου παρατηρούνται τα εξής: ο σύζυγος υποχρεούται να σέβεται απολύτως ό,τι αφορά στη θρησκευτική συνείδηση της συζύγου. Δε δικαιούται να παρεμποδίσει αυτή να πληρεί τις θρησκευτικές της πεποιθήσεις, ούτε να την υποχρεώνει με οποιονδήποτε τρόπο στην αλλαγή και μεταβολή αυτών αν αυτή δεν επιθυμεί κάτι τέτοιο. Εάν η σύζυγος θέλει να μεταβάλει τη θρησκεία της είναι ελεύθερη να το κάνει άσχετα του ότι το εν λόγω γεγονός εφόσον συνοδεύεται και από έτερα, δύναται υπό ορισμένες προϋποθέσεις να δικαιολογήσει λόγο διαζυγίου δια ισχυρό κλονισμό της εγγάμου σχέσεως.

Τέλος, κατά το α.1442 ΑΚ προς θεμελίωση του υπ'αυτού προβλεπόμενου σχετικού και υπαίτιου λόγου διαζυγίου ισχυρού κλονισμού της έγγαμης σχέσεως, απαιτείται συνδρομή υπαιτίων

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

πράξεων και παραλείψεων του ετέρου των συζύγων ως σχέσεως ηθικής και νομικής, απορρέουσες υποχρεώσεις του οι οποίες κρινόμενες αντικειμενικά είναι ικανές να επιφέρουν ισχυρό κλονισμό στη σχέση του γάμου, ώστε βάσιμα η εξακολούθηση της εγγάμου συμβιώσεως να αποβαίνει αδύνατη για τον αιτούντα το διαζύγιο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, συνεκτιμώνται τα πρόσωπα των συζύγων, οι χαρακτήρες τους, η πνευματική, κοινωνική και ηθική συγκρότησή τους, ο κοινωνικός κύκλος στον οποίο συμβιώνουν και οι εν γένει περιστάσεις στις οποίες τελέστηκαν πράξεις και παραλείψεις μετά το γάμο και κατά τη διάρκεια αυτού, οι οποίες επέφεραν τέτοιο κλονισμό.

Πρέπει πάντως να τονιστεί ιδιαίτερω, το αν και κατά πόσο τα εν αγωγή περί διαζυγίου εκτιθέμενα παραπτώματα του συζύγου συνιστούν ισχυρό κλονισμό της εγγάμου συμβιώσεως, δικαιολογούντα τη λύση του γάμου με υπαιτιότητα αυτού, κρίνονται από το δικαστήριο κατ' αρχήν αντικειμενικά. Εξαιτίας των παραπάνω συμπεραίνουμε ότι το γεγονός ότι η σύζυγος ενώ προ του γάμου ήταν χριστιανή ορθόδοξη και μετά από αυτόν με παρέλευση αυτών ασπάστηκε τις αποδοκιμαζόμενες από τον ορθόδοξο χριστιανό σύζυγό της, δοξασίες των χιλιαστών και κατέστη μάρτυρας του Ιεχωβά, αυτό καθ' εαυτό δεν αποτελεί εξ αντικειμένου κλονιστικό του γάμου γεγονός, δυνάμενο να θεμελιώσει λόγο διαζυγίου στηριζόμενο στο α.1442 ΑΚ.

Αντίθετη εκδοχή όχι μόνο δε δύναται να βρει έρεισμα αμέσως ή εμμέσως στο άρθρο αυτό ή σε άλλη διάταξη ή συνδυασμό διατάξεων του ΑΚ ή των κείμενων νόμων ή του ισχύοντος Συντάγματος αλλά αντιθέτως προσκρούει ευθέως προς τις διατάξεις που καθιερώνουν και προστατεύουν την ανεξιθρησκεία, την ελευθερία συνειδήσεως και την ελεύθερη και ακώλυτη άσκηση της λατρείας των οπαδών κάθε γνωστής στην Ελλάδα θρησκείας. Η άποψη αυτή δε, ότι μόνο το ρηθέν γεγονός δε συνιστά λόγο διαζυγίου προκύπτει και από το ότι ο δικός μας ΑΚ όχι μόνο δεν απαγορεύει το γάμο χριστιανού ορθοδόξου με ετερόδοξο ή αιρετικό αλλά απεναντίας ρητώς επιτρέπει ένα τέτοιο γάμο το οποίο

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

σαφώς προκύπτει αφενός από τη διάταξη του α.1353 ΑΚ με την οποία θεσπίζεται κώλυμα γάμου μεταξύ χριστιανού και αλλόθρησκου, εξ ου κατ' αντιδιαστολή παρέπεται ότι επιτρέπεται ο γάμος χριστιανού ορθόδοξου με ετερόδοξο, αφετέρου, από τη διάταξη του α.1367 ΑΚ καθ' ην ο γάμος χριστιανού του ανατολικού δόγματος με χριστιανό άλλου δόγματος, όπως και ο γάμος μεταξύ χριστιανών που ανήκουν στην Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία πρέπει να τελεστεί από ιερέα της εκκλησίας αυτής αλλιώς είναι ανυπόστατος. Άλλωστε, αν ο συνταγματικός ή κοινός νομοθέτης ήθελε τη λύση του γάμου με μόνο λόγο ότι η σύζυγος μετά την τέλεσή του έπαυσε να είναι όπως και ο σύζυγος της, χριστιανή ορθόδοξη και κατέστη ετερόδοξη(χιλιάστρια) ασφαλώς σαφώς θα εκφραζόταν περί τούτου και θα λάμβανε τα απαραίτητα νομοθετικά μέτρα είτε για την καθιέρωση σχετικού λόγου διαζυγίου είτε για τη θέσπιση κωλύματος γάμου μεταξύ χριστιανού ορθόδοξου και ετερόδοξου. Πρόσθετο αξιοσημείωτο στοιχείο, ενισχυτικό της προηγούμενης άποψης είναι και το υπό τη διεξοδική έρευνα του Δικαστηρίου διαπιστωθέν γεγονός, ότι ουδέποτε απησχόλησε τη νομολογία αγωγή διαζυγίου, στηριζόμενη σε μόνο το προρρηθέν περιστατικό καίτοι πάρα πολλές φορές εφαρμόστηκε από το δικαστήριο το α. 1442 ΑΚ.

Αν όμως η αφοσίωση και ο φανατισμός της συζύγου προς την εν λόγω χριστιανική αίρεση, την οποία μετά το γάμο της ασπάστηκε, είναι τόσοσ μεγάλος ώστε έφθασε στο σημείο είτε να ασκεί προσηλυτισμό κατά του συζύγου της ή κατά του ανήλικου τέκνου της ή προσπαθεί μέσω έστω απλών συμβουλών και συστάσεων να παραπείσει και να εμφυσήσει και στο νήπιο τέκνο της τις δοξασίες και συνήθειες της αίρεσής της και να αποσπάσει αυτό από την ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία, είτε για να ευκολύνεται στην διάδοση των εσφαλμένων δοξασιών του χιλιασμού, παραμελεί τα εν γένει συζυγικά και μητρικά της καθήκοντα, τότε αναμφισβήτητα δύναται επί τη βάσει τέτοιων περιστατικών τα οποία συνοδεύουν το προρρηθέν γεγονός, να

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

στοιχειοθετηθεί λόγος διαζυγίου δια ισχυρό κλονισμό της έγγαμης σχέσεως.

Πάντων τούτων των δεδομένων, η ένδικη αγωγή είναι μεν νόμιμη πλην εν μέρει και δη καθ' ο μέρος στηρίζεται επί των αριθμ. 5 και 11 αναφερομένων ως είρηται περιστατικών ιδωμένη ως προς αυτά στα α. 1438, 1442, 1450 ΑΚ και όχι ως προς τα λοιπά καθόσον αυτά δεν αποτελούν προσηλυτισμό αλλά συνιστούν άσκηση του συνταγματικώς προστατευόμενου δικαιώματος της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και συνοψίζονται στο γεγονός ότι η εναγόμενη τυγχάνει μάρτυς του Ιεχωβά, γεγονός που από μόνο του δεν συνιστά στοιχείο κλονισμού του γάμου. Μετά ταύτα, εξεταστέα κατ' ουσία αποβαίνει αυτή η αγωγή μόνο για το μέρος που κρίθηκε νόμιμη ήτοι ως προς τα 5,11 περιστατικά τα οποία ανεξαρτήτως των ομολογιών της εναγόμενης δέον να αποδείξει ο ενάγων (α. 338§1 ΚΠολ.Δ.). Η απόδειξη αυτή γενήσεται δια παντός πλην όρκου (α 600§2 ΚΠολ.Δ) νομίμου αποδεικτικού μέσου και μαρτύρων επιτρεπόμενων δια το ανέφικτο κτήσεως εγγράφου αποδείξεως, ως εκ της φύσεως των αποδεικτέων (α. 394§1 β' ΚΠολ Δικ.), εφόσον βεβαίως αυτοί δεν είναι πρόσωπα του α. 601 αριθ.2 ΚΠολ.Δ. διαλαμβανομένων.

B. Αριθμ. 728/1983

Αιτιολογημένη καταδίκη επί προσηλυτισμό της αναιρεσιούσης ήτις προσπάθησε να μεταβάλει το θρησκευτικό φρόνημα των τέκνων της το οποίο είχε προσδιοριστεί υπό του έχοντος την πατρική εξουσία πατρός τους.

Όπως προκύπτει από το διατακτικό, σε συνδυασμό με το αιτιολογικό, το Εφετείο δέχθηκε από την αποδεικτική διαδικασία ότι η αναιρεσιούσα ασπασθείσα την αίρεση των Χιλιαστών από τον

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

Ιανουάριο 1978 μέχρι 27 Ιανουαρίου 1979 στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα εκμεταλλεζόμενη το γεγονός ότι τότε ο σύζυγός της απουσίαζε από την οικία τους, προσπάθησε να μεταβάλει το θρησκευτικό φρόνημα των τέκνων της Μ και Φ, ηλικίας 15 και 11 ετών αντίστοιχα, που είχε προσδιοριστεί από τον έχοντα την πατρική εξουσία πατέρα τους και συζύγου της και έτσι ενώ τα άνω ανήλικα τέκνα είχαν διαμορφώσει ορθόδοξο θρησκευτικό φρόνημα, αυτή εκμεταλλεύτηκε την απειρία και την πνευματική τους αδυναμία και περαιτέρω δια καταχρήσεων της εμπιστοσύνης τους προς αυτή στα διδασκαλίων, παροχής εντύπων της αιρέσεως, απαγορεύσεως συμμετοχής σε ορθόδοξες συναθροίσεις και προσκύνησης και ασπασμού της Αγίας εικόνας, δια χλευασμού της Ορθοδόξου Χριστιανικής Θρησκείας, επεδίωξε να τα αποσπάσει από αυτή και να μεταβάλει το φρόνημά τους. Κήρυξαν μετά ταύτα το Εφετείο, ένοχο την αναιρεσιούσα υπό της διάταξης του α. 4 του Α.Ν. 1363/1938 προβλεπόμενου εγκλήματος του προσηλυτισμού, διέλαβαν εν τη αποφάσει του την εκ των α. 93 Σ και 139 ΚΠοιν Δικ, επιβαλλόμενη ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία.

Γ. Αρ. γνώμη 10 (27/4/1963)

Θρησκεία: είναι ανεπίτρεπτη η επέμβαση του δικαστή ως προς την ακολουθητέα κατά θρήσκευμα ανατροφή. Τέτοια επέμβαση είναι δυνατή μόνο εν καταχρήσει δικιώματος εκ μέρους του πατρός.

Υπουργείο Δικαιοσύνης

Επί των δια του υπ' αριθμ. 39852//63 εγγράφου υμών τεθέντων ερωτημάτων: εάν ο ασκών την επιμέλεια ανηλίκων πατήρ προέλθει εις την βάπτιση αυτού και την καταχώρηση της βάπτισης εις την ληξιαρχική πράξη αυτού δεν προσδιορίσει το ορθόδοξο δόγμα εις το οποίο το τέκνο δέον να κατηχηθεί, δύναται να μεταβάλει μεταγενέστερα το δόγμα

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

τούτο και να προσδιορίσει όπως κατηχηθεί εις έτερο δόγμα ή θρήσκευμα της αρεσκείας του, η γνώμη είναι η ακόλουθη:

Κατ' αρχήν έχω την τιμή να σας υποβάλλω σχετικό αντίγραφο της προς την Μητρόπολη Κεφαλληνίας υπ' αριθμ 10 της 23 Φεβρ. γνωμοδότησης της Εισαγγελείας του ΑΠ δι' ης γνωματεύομεν ότι κατά τον ισχύοντα ΑΚ ο ανήρ ως έχων εκ του νόμου την περί του προσώπου ανηλικού τέκνου του την επιμέλεια είναι και ο προσδιορίζων και τη θρησκεία κατά τις αρχές της οποίας θα κατηχηθεί το τέκνο. Εν τη αυτή γνωμοδότηση, εκφράζεται η γνώμη ότι είναι ανεπίτρεπτος ο έλεγχος του δικαστηρίου εν τυχόν προσφυγή, ως προς την ακολουθητέα κατά θρήσκευμα ανατροφή.

Ό,τι ισχύει επί του αρχικού προσδιορισμού του θρησκευάματος κατά αναγκαία νομική συνέπεια ισχύει και επί μεταβολής αυτού. Και στην περίπτωση αυτή η επέμβαση του δικαστή υπάρχει περίπτωση να θεωρηθεί ως επέμβαση υπέρ οποιασδήποτε γνωστής θρησκείας που δεν επιτρέπεται σύμφωνα με τα α. 1 και 13 του Συντάγματος, εγγυωμένου την νομική δυνατότητα εις το εν τη χώρα διαβιούν άτομο, να διαμορφώνει όπως θέλει τη σχέση του προς το θείο και προς κάθε θρησκευτικό ζήτημα ή ζήτημα πίστεως και να διάγει σύμφωνα με τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, ελεύθερο κρατικού εξαναγκασμού, υπό την επιφύλαξη της τήρησης των διατάξεων των γενικών νόμων, δι' ων δεν δύναται να ανατραπεί η θρησκευτική ελευθερία υπό τις συγκεκριμένες του εκδηλώσεις.

Εις μία περίπτωση είναι δυνατή η επέμβαση δικαστή, με αίτηση της μητρός τυχόν διαφωνούσης προς το σύζυγο ή του εισαγγελέα, αν η άσκηση του δικαιώματος υπό του πατρός παρίσταται ως κατάχρηση δικαιώματος υπερβαίνουσα τα όρια επιβαλλόμενα από τα χρηστά ήθη (281 ΑΚ). Περίπτωση τούτη δύναται να συντρέχει όταν η ανατροφή του τέκνου είναι αντίθετη προς την κρατούσα διαμορφωθείσα ηθική, ήτοι αν η ανατροφή αντιτίθεται όχι μόνο στα δόγματα θρησκείας αλλά και στα χρηστά ήθη. Και εν τούτω κείται κατά αναγκαία συνέπεια ότι οσονδήποτε

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

διάφορος και αν είναι γνωστή κάποια θρησκεία εις την επικρατούσα εν τη χώρα τοιαύτη, δεν είναι εκ τούτου αντίθετη προς τα χρηστά ήθη ή κατά άλλη θρησκεία, θρησκευτική διαπαιδαγώγηση. Εις την προσαρτώμενη 10//1959 γνωμοδότηση μου τονίζω ότι το θέμα απασχολεί πάντοτε τη θεωρία και την πράξη, θα ήταν βεβαίως δυνατή η επέμβαση του δικαστή αν ο νόμος όριζε ότι εν διαφωνία των συζύγων ο δικαστής προσδιορίζει την θρησκευτική ανατροφή του τέκνου.

Δ. Αρ.612/1974 τμ. Γ'

Πατρική εξουσία- έννοια και περιεχόμενο για την επιμέλεια και ανατροφή του τέκνου- και επί θρησκείας ή θρησκευτικής αιρέσεως διαζύγιο επί κλονισμό υπαίτιες πράξεις ή ελλείψεις ικανές να επιφέρουν κλονισμό- αγωγή η μη ισχυρού κλονισμού ανεξέλεγκτα τέκνο αναιρούμενο κατά την ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία- επίμονες προσπάθειες μητρός να προσηλυτίσει τέκνο εις αίρεση μαρτύρων Ιεχωβά και αντιθρησκευτικές συμβουλές προς τέκνο.

Επειδή μεν κατά τη διάταξη του άρθρου του ΑΚ ο πατήρ ασκών την πατρική εξουσία του ανήλικου τέκνου του έχει δικαίωμα και καθήκον να επιμελείται του προσώπου αυτού, κατά τη διάταξη δε του α.1502 αυτού, η επιμέλεια περιλαμβάνει και την ανατροφή του τέκνου. Εκ των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει: σαφώς ότι μόνος ο πατήρ ως αρχηγός της οικογένειας και έχων το δικαίωμα ανατροφής του τέκνου, ενώ εμπεριέχεται και το της θρησκευτικής τοιαύτης υπό την επιφύλαξη της μη καταχρηστικής άσκησής του, αποφασίζει περί της θρησκείας ή αίρεσης που αυτό δέον να ακολουθήσει. Εξάλλου από το 1442 ΑΚ προκύπτει ότι για τη στοιχειοθέτηση λόγου διαζυγίου απαιτείται υπαιτιότητα πράξεων του ετέρου των συζύγων, αντικειμένων εις τας του γάμου, ως σχέσεως ηθικής και νομικής, αρχές ικανών κατά αντικειμενική κρίση να επιφέρουν κλονισμό. Η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας αν οι αποδειχθείσες «Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

πράξεις ή παραλείψεις είναι εκ των δυνάμενων να επιφέρουν κλονισμό, υπόκειται ως έννοια νομική εις τον έλεγχο του ΑΠ, εάν βασίμως η εξακολούθηση του γάμου να αποβαίνει για τον αιτούντα το διαζύγιο δυσβάσταχτη, ως πραγματικό γεγονός κρίνεται ανελέγκτως από το δικαστήριο της ουσίας. Επειδή το Εφετείο ως προκύπτει εκ της προσβαλλόμενης απόφασης, εδέχθη ότι η αναιρεσιούσα τελούσα εν νόμιμω γάμο μετά του αναιρεσιβλήτου από τις 17 Απριλίου του 1966, προσεχώρησε από το 1971 ούσα χριστιανή ορθόδοξη εις την αίρεση των μαρτύρων του Ιεχωβά ότι εφεξής προσπάθησε επιμόνως να αποσπάσει από την Ορθόδοξη του Χριστού Εκκλησία για να προσχωρήσει στην ως άνω αίρεση τον υιό της, ορθόδοξο όντα χριστιανό, προς τον οποίο δήλωσε την 1^η Δεκεμβρίου 1971 «θα σε κάνω Ιεχωβά» και το επτά ετών τέκνο τους όπερ κα'τα διδασκαλία του αναιρεσιβλήτου ενασκούντος το δικαίωμα ανατροφής του ακολουθεί και εκείνος την ίδια θρησκεία προς τον οποίο και δη κατά τους μήνες Οκτώβριο και Νοέμβριο 1971 συνέστησε εν αγνοία του αναιρεσιβλήτου «να μην κάνει τον σταυρό του γιατί θα τον τιμωρήσει ο Θεούλης», τούδε δε παρέλειπε να κάνει το σταυρό του και στην προσευχή στο σχολείο και ότι εκ της ανωτέρω προσπάθειας της δημιουργούνται μεταξύ αυτής και του συζύγου της προστριβές, με αποτέλεσμα από το Δεκέμβριο του 1971 να επέλθει χωρισμός τους αν και εν αυτή οικία διαμενόντων. Κρίνον περαιτέρω το Εφετείο ότι ας εδέχθη πράξεις της αναιρεσιούσης, αίτινες δύνανται να στοιχειοθετήσουν και τον ποινικών κολαζόμενο προσηλυτισμό, είναι εκ των δυνάμενων να επιφέρουν, κλονισμό της σχέσης κατά αντικειμενική κρίση, εν τη εκτεθείση έννοια δεν παρεβίασε τη διάταξη του 1442 ΑΚ, όθεν ο πρώτος λόγος απορριπτέος.

Ε. Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, 334/1973

«Επειδή εις την υπό κρίση αίτηση, δι' ην ετηρήθη κατά α. 215 επ και 682 επ. ΚΠολ.Δικ προδικασία, εκτίθενται τα εξής. Οι διάδικοι ετέλεσαν

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

γάμο κατά το ορθόδοξο δόγμα την 28/7/65. Εκ του γάμου τους γεννήθηκαν 2 τέκνα για τα οποία διορίστηκε προσωρινός επίτροπος η μητέρα τους – αιτούσα σύζυγος. Ο καθού φέρεται βαναύσως έναντι της συζύγου του και προσηλυτίζει τα τέκνα τους που είναι αντιστοίχως εις το 4^ο και 6^ο έτος της ηλικίας τους. Μέχρι το 1968 περίπου, αυτοί συμβίωναν εν αρμονία. Οι αντίθετοι περί της συμβίωσης ισχυρισμοί της αιτούσης δεν πιθανολογήθησαν αφού και αυτός ο θετός πατήρ της αιτούσης και οι λοιποί εν όρκω βεβαιώσαντες κατέθεσαν ταυτοσήμως ότι μέχρι το 1968 συμβίωναν άνευ προβλημάτων. Οι διάδικοι αυτοί ακολουθώντας προ του γάμου τα δόγματα της ανατολικής ορθοδόξου του Χριστού εκκλησίας, γνωστής υπό το όνομα «Νέο Ημερολόγιο» τέλεσαν μυστήριο γάμου κατά τα δόγματα αυτής. Επίσης κατά τα αυτά δόγματα τέλεσαν και το μυστήριο βάπτισσης του πρώτου τέκνου τους, Ιωάννου, με τη συμμετοχή αναδόχου. Μετά τη γέννηση του 2^{ου} τέκνου τους καθέναν των διαδίκων συζύγων ακολούθησε διαφορετική θρησκευτική τάση. Η σύζυγος ακολούθησε το «Παλαιό Ημερολόγιο», ενώ ο σύζυγος ακολούθησε τη βασική θρησκευτική κατεύθυνσή τους και ομοίως διεσπάσθη η θρησκευτική ενότητα των τέκνων τους, αφού ο ανάδοχος του πρώτου τέκνου δεν παραιτήθηκε από της ενώπιον του θρησκευτικού λειτουργού δοθείσης υποσχέσεως περί της πίστεως του τέκνου τους. Περαιτέρω, έκαστος των συζύγων συνεχώς προσπαθούσε να προσελκύσει το ενδιαφέρον των τέκνων προς την πίστη του καθενός. Η οποιαδήποτε πίστη ή άρνηση των συζύγων αποτελούν δικαίωμά τους αφού με ά.13 Σ. καθιερώνεται το απαραβίαστο της θρησκευτικής ελευθερίας της βούλησής τους. Η προσπάθεια όμως αμφοτέρων να επιδράσουν στα τέκνα τους, μη εχόντων λόγω της ανηλικότητάς τους την πνευματική ωριμότητα, αντιτίθεται τόσο προς την ελευθερία της διάθεσης του εαυτού τους, όσο και προς τα άρθρα 13 Σ. , 281 και 1502 ΑΚ. Τα τέκνα των διαδίκων διαβιούν εις οικισμό όπου οι γονείς και τα τέκνα τους κατά το σύνολο ακολουθούν τα δόγματα και το τελετουργικό της επικρατούσας εκκλησίας. Ως εικός δε, τα τέκνα των διαδίκων, τυχόν

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»

τιθέμενα υπό επίκριση, το μεν θα διάγουν υπό την συναισθηση συμπλεγμάτων, το δε ανδρούμενα θα τεθούν υπό δίλημμα κατακρίσεως των εκκλινόντων της καθολικώς αποδεκτής πίστεως, όπερ πάση αιτία, δέον αποτραπεί, κατά τις κοινές δοξασίες των γονέων. Τυχόν αναθέση της θρησκευτικής επιμέλειας εις την τούτο αιτούσα μητέρα, προβλέπεται κίνδυνος τα τέκνα επί της ενηλικίωσής τους να στραφούν κατά της μητέρας τους, εφόσον κρίνουν ότι ακολούθησαν λανθασμένη κατά υποβολή πίστη. Το ίδιο προβλέπεται και αν η επιμέλεια ανατεθεί στον πατέρα. Επομένως, αμφότεροι αυτοί έχοντες αναποκάθατον την εσωτερική θρησκευτική κεφαλαιώδη πίστη τους δεν είναι έτοιμοι προς θρησκευτική ποδηγέτηση των τέκνων τους, τα οποία γεννήθηκαν, ανατράφηκαν και μετείχαν στα μυστήρια από λίκνου έως άρτι. Κατά συνέπεια, δι' αμφοτέρους το αντίστοιχο αίτημα αναθέσεως σε αυτούς την επιμέλεια των τέκνων παρίσταται μη βάσιμο και απορριπτέο.

9.3 Συντομογραφίες

- ΑΠ = Άρειος Πάγος
- Αρ. = Άρθρο
- ΑΚ = Αστικός Κώδικας
- ΕΣΔΑ = Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
- ΕφΑΘ = Εφετείο Αθηνών
- ΚΠολΔ = Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
- Σ. = Σύνταγμα
- ΣΤΕ = Συμβούλιο της Επικρατείας

«Προσηλυτισμός στις οικογενειακές σχέσεις»